

Fatih zamanında başlayan kaçakçılık

2

Tarihi eser kaçakçılığı çok eski zamanlara kadar gidiyor. Rönesans devrinde İtalyada eski uygarlıkların eserlerine karşı birden bir ilgi uyanmıştı. Antika koleksiyonculuğu etrafı sarmıştı. Bu antikacılar içinde en önemlilerden birisi Ancona'lı Ciriaco (yahut Cyriacus) idi. Bu adam sadece İtalyayı değil Akdeniz çevresini dolaşmış ve buralardan sayısız kitâbeler, heykeller toplayarak İtalyaya dönmüştü. Kendisine, bunları niçin topladığını soranlara «Ötülerini diriltmek için» cevabını veriyordu.

Bu büyük koleksiyoncu, işin garibi, tarihçilere göre Fatih Sultan Mehmet'in İtalyanca öğretmenliğini yapmıştı. Fatih bilindiği gibi o zaman saraya bazı İtalyan ressamı ve bilginleri getirtmişti. Ancona'lı Ciriaco da bunların arasındaydı. Herhalde Türkiye'de ilk tarihi eser kaçakçılığını bu adam yapmıştı.

Elçinin istediği (Somaki Taşlar)

Fatih'e başlayan bu iş, ondan sonra da devam edip gitmişti. Bu kaçakçılık çoğunlukla yabancı devletlerin Türkiye'deki elçilikleri aracılığıyla, kimi zaman elçilere verilen özel izinlerle yürütülmüştü. Türkiye'yi dolaşan ya da Türkiye'de kalan Busbecq ve Antoine Galland gibi kimseler yazdıkları anılarda, Türkiye'den el yazması ve minyatürlü kitaplar topladıklarını anlatırlar.

1798 de yazılan Başbakanlık arşivinde bulunan bir belgeden anlaşıldığına göre İngiltere Elçisi bazı «somaki taşları» toplamıştır. Bu arada Osmanlıya Camii yakınında bulunan bir mezar kapağı parçasını da almak istemiştir. Ama kapağın verilmesi önce münasip görülmemiş, elçi ise kapağı almakta ısrar etmiştir. Bunun üzerine bir gece mezar kapağı parçası Üçüncü Selim'in emriyle gizlice Topkapı Sarayına İncili Köşke getirilmiş, oradan da kimsenin haberi olmadan Elçiye verilmiştir. Üçüncü Selim belgenin bir tarafına «İncülüye gelsün. Oradan alsınlar» diye yazmıştır.

Lord Elgin ve Akropolis

1810 yıllarında ise Lord Elgin altında bir İngiliz, Osmanlı İmparatorluğunun bir parçası olan Atina'ya elinde «üzerinde yazı ya da resimler bulunan birkaç taş» Akropolis'ten götürmesine kimse mani olmasın» şeklinde bir yazılı emirle gelmiş ve ikiyüz sandığı Parthenon'dan aşındıklarıyla doldurarak İngiltereye dönmüştü. Bunlar 1816 da İngiliz Parlamentosunun kararıyla satın alındı ve İngilterenin malı oldu.

Truva hazineleri

Büyük tarih soyguncusu Schliemann ise 1870 de Çanakkale yakınlarındaki Hisarlık tepesine ilk kazmayı vuruyordu. O zamanki karısı Rum asıllı Sofia Engastromenos idi. Birlikte çalışıyorlardı. Hisarlık hangi devletin sınırları içindeydi? Osmanlı Devletinin tabii. Truva harabelerinin gerçek yerini bulan Schliemann, ilk altın kokusunu alınca yanındaki işçileri savmış ve Priamos'un sandığı hazineyi kendi ve karısının elleriyle topraktan çıkarmıştı. Üç bin yıllık mücevherler ve altınlar ele geçmişti. Hazine nasıl olduysa oldu, Osmanlı Devleti sınırlarını aşarak Atinaya gitti. Atina'daki

Aitrodisias (Geyre'de) halk yararına kullanılan sütun başlıkları
(Fotoğraf: Özgen ACAR)

Türk Büyükelçisinin isteği üzerine Schliemann'ın evine baskın yapıldığı zaman Hazinesinden bir parça bile bulunamadı. Ama Türk kaynaklarına göre Schliemann'a bu kaçakçılık işinde Amerikanın Çanakkale Konsolosu Frank Calvert de yardımcılık etmişti. Calvert'in Hisarlık tepesine yakın bir yerde bir köşkü vardı.

Bu ve buna benzer davranışlar, Padişah'ların, devlet büyüklerinin vurdumduymazlıklarıyla, üzerinde «gâvurca lâflar» yazılı bazı taş-

lar, kabartmalar, heykeller, bu arada dünyaca ünlü Milo Venüsü, Zeus Sunağı Anadolu ya da Osmanlı İmparatorluğu topraklarından Avrupa ve Amerika müzelerine ya da özel koleksiyonlarına gitmişti.

YARIN :

(Yarın: Türkiye'de ilk tedbirler alınıyor)